

de Llevant i no pas *í*, i això fóra un altre entrebanc, fonètic, de gravetat.

Més natural, si solament coneguéssim *gall*, seria creure com Meyer-Lübke (REW, a l'article *galla*) que es pugui apariar amb l'it. *gallare, stare a galla*,¹ 'surar', derivat de *GALLA* 'cassanella'; encara que la forma catalana del nom de la ballaruga vagi ser més aviat *gala* (< *GĀLA* < *GĀLLA*), aquest no fóra un obstacle massa gran. Però en conclusió em sembla que el que explica millor totes les formes és admetre que hi ha gran part de veritat en totes dues explicacions: que d'un *galla* es formés en català uns derivats *gall* i *gallatell*, i que coincidint tant aquesta amb el verb dialectal *gavitar*, de sentit apropiat, en resultessin les formes de compromís *gaiatell*, *gaitello* i *gavitello/gavitèu* (potser ajudant-hi encara una acció dissimilatòria entre les dues *ll*); quant a *gavitana* pogué derivar-se d'un *gavit*-català, originàriament amb el significat adjectiu de 'la (nansa) del gaiatell o gall'.

¹ Potser amb caràcter d'italianisme sembla haver usat Muntaner un hapax *a gall* 'surant a remolc' en el seu *Sermó* (de llenguatge força macarrònic i aпроvençalat): «e-z en la vostra gent, senyor, no hi ha mestall / --- / que'l valent d'un crestall / no prèson l'als del món, mas que del fin corall / qu'en Sardenya se pesca --- / vos pusquen far senyor, sí que, ab un sogall, / vos amènon davant tuit cell vassay(l) a gall» (a descartar, és clar, el suggeriment d'un fantàstic **vassaiagall* 'conjunt de vassalls' que hom va fer, Casac. VIII, 10.5).

GAIATO, 'bastó com el que usen els pastors, encorbat pel capdamunt', del ll. vg. hispànic **CAJATUS* id., abreujat de *BACULUS CAJATUS*, que es va derivar del ll. tardà *CAJA*, nom d'un objecte semblant, aproximadament una espècie de porra o garrot usat amb els mateixos objectes o també per combatre o ferir; la forma del mot en català és deguda als pastors del Maestrat i ratlla d'Aragó, tirant a mossàrab i a aragonès pirinenc. □ 1.ª doc.: 1490.

Doc. vigatà en *AlcM*, on es tracta d'un bastó de romeus, i també s'ha aplicat a bàculs eclesiàstics: «aumentem la força, que fàcilment puga / dir laor dels actes del nostre Beato, / car sens adjectori del teu dret *gayato* / fer jo tal empresa me sembla no puga» escrivia el mallorquí Antoni Massot el 1502 (JMBover, *BiEscrBal.* I, 476.6.3); alhora apareix ja parlant dels objectes característics dels pastors tradicionals: «prenguéran los lurs *gayatos* / e lo sar<r>ó» en el Cançoneret Roviolà (Girona, 1507, *NCL.* LXV, 127.17); no hi ha dubte que és l'aplicació als pastors i romeus la que predomina, des d'antic: «lo *gayato* o bastó: pedum, agolium», OPou (*TbPu.*, 40); «vuy anà / a San Jaume de Galícia, / ab lo *gayato* a la mà, / y 'ls rosaris a la cinta» en un vell romanç tradicional (MilàF, *Romllo.*, ja en l'ed. 1853; recollit a l'Espluga de Francolí, ed. 1882, 31.2).

Garcia Girona (*Voc. d. Maestrat*) registrà «*gaiato*: cayado, garrote» (p. 371), i si cregué oportú recollir-lo en qualitat de mot maestr. i castellonenc, no és sols

perquè a la comarca alta està tan descabdellada la vida pastoral, sinó perquè, de més a més, ha pres aquesta paraula alguna cosa de simbòlic de les més velles tradicions castellonenques. A un vell llaurador del terme de la vila capital li he sentit contar (1961) la folklòrica història de la fundació del gran Castelló de la Plana, en el moment en què «els habitants del *Castelló Vell* baixaren a la nova vila una nit que plovia, amb *gañato* i *farolét*», d'on la famosa processó anyal; els vells erudits locals ho refereixen a la fantàstica «Castàlia» (pseudo-denominació que han atribuït al «Castelló Vell»); tal com ens ho contava Soler i Godes: «Allà al fosc, la processó que ve de la Madalena arriba a Castelló; allí ja els esperen les *Gaiates*, les carrosses representatives de la vida de Santa Madalena i els gremis i confraries --- Les *Gaiates* són enormes *gaiatos* — simbolisen les canyes i gaiatos que usaren per baixar de Castàlia els primers pobladors — que porten llauradors vestits a l'antiga ---» («El Camí», 1-ix-1934). Cf., però, el que dic, en nota, a *GAITA*, sobre un mite de nom semblant.

Modernament *gaiato* és la forma que ha predominat en l'ús comú de tot el territori, i l'acceptada des dels prosistes de la Renaixença: «Al ésser negra nit, ab lo *gayato* a la mà y'l pellicó a l'espatlla, exí del Molí Vell», Pons i Mass. (*Trascant p. l. S.*, 12), «Per assí passa un noy donant la mà a l'àvia, per allà la masovera d'un màs vehí, més amunt un vell aguantant-se en lo *gayato*, més ensà una noya a qui li va a darrera un axam de fadrins ---», J. Martí i Folguera (*Lo Caragirat*, 50). En el nivell més popular i rústic, és el mot usual, des de l'extrem Migjorn als Pirineus i Mallorca, així o amb lleus i poc importants variacions: *gallato* els cabrers del Sió i Llubragós (*BDLC* ix, 310); a la Marina d'Alacant (Tàrbena, la vila morisca repoblada un dia per insulars, i encara de parlar mig mallorquí avalencianat) he sentit «m'aguánta am az *giáto*» (1963).

També està en ús una forma femenina *gaiata*, amb poca distinció de significat — aplicacions un poc diferents en alguns llocs, matís més augmentatiu en d'altres —, que ja hem vist en ús tradicional a la Pna. de Cast. i ja usada c. 1490 per Roís de Corella; però preferir sistemàticament *gaiata* a *gaiato* és forçar la llengua, i rebellar-se contra els fets reals fixats pertot per una tradició lingüística multiseccular, cedint a un prejudici exagerat o fòbia contra les formes en -o; tampoc, al capdavant, *gaiata*, no presenta un descabdellament fonètic purament català, car en el femení la -i i la -t- conservades no són menys anòmales fonèticament que el fonetisme de *gaiato* ni denuncien menys la provenença mossàrab-aragonesa; ni pensar a parlar de manlleu del castellà (com diu estranyament *AlcM*), car no solament la *c-* i la -*d-* dels cast. *cayado* i *cayada* ho descarten, sinó que el mot és igualment antic en tots dos dominis lingüístics, i no es veuria per quins cinc sous hauríem anat a manllevar un terme així a les terres de Castella.

Allò que tota la història de la paraula, i els fets de l'ambient, palesament traeixen, és la influència prepon-